

Ivaretas taushetsplikten på en god nok måte?

■ Ikke noe er så ødeleggende for tillitsforholdet mellom pasienter og helsepersonell som at uvedkommende får tilgang til følsomme opplysninger. I sin ytterste konsekvens kan dette føre til at pasienter ikke oppsøker for eksempel lege når de trenger hjelp, eventuelt holder tilbake viktig informasjon for sin behandler.

I dette nummeret av Tilsynsinfo setter vi fokus på taushetsplikten. Det er ikke noe i Helsetilsynets materiale som tilsier at helsepersonell ikke er bevisst på sin taushetsplikt, selv om enkeltsaker viser at det noen ganger går galt. Samtidig mottar Helsetilsynet stadig signaler om at det mange steder snakkes om taushetsbelagte opplysninger. Hvorvidt dette skyldes manglende kunnskap om taushetsplikten, ukultur

eller bare rett og slett ubetenksomhet, er det vanskelig å mene noe sikkert om.

Med dette nummer av Tilsynsinfo ønsker vi å bidra til økt fokus på taushetsplikten, og kanskje også til at helsepersonell ser behov for økt kunnskap om helselovgivningen.

I dette nummer kan du lese om følgende:

- Taushetsplikten – regelverk
- Enkeltsaker som gjelder taushetsplikten

TILSYNSINFO publiseres kun elektronisk.

TEMA

TAUSHETSPLIKT

Taushetsplikten – regelverk

Bestemmelsene om taushetsplikt er blant de rettsregler som har størst betydning for forholdet mellom pasient og helsepersonell. Til grunn for reglene ligger blant annet et ønske om å verne forholdet mellom pasient og behandler. Tanken er at pasienter skal kunne betro seg til sin behandler i tillit til at informasjon ikke bringes videre, og behandler skal kunne motta opplysninger med visshet om at han/hun slipper å gi disse videre. Taushetsplikten skal med andre ord bidra til slik fortrolighet mellom pasient og behandler som i de fleste situasjoner er nødvendig for at pasienten skal få god helsehjelp.

Ønsket om å beskytte tillitsforholdet mellom pasient og behandler er ikke nytt. Taushetsplikten for leger er omtalt allerede i skrifter fra ca. 800 år f.Kr. og i den hippokratiske legeed fra ca. år 400 f.Kr. En lovmessig forankring av taushetsplikten fikk vi først for ca. 150 år siden. Taushet har altså vært en etisk plikt lenge før den ble en rettslig plikt.

Helsepersonells taushetsplikt er i dag forankret i helsepersonelloven (lov av 2. juli 1999 nr. 64 om helsepersonell mv.). Lovreglene innebærer i utgangspunktet at helsepersonell skal ivareta taushet omkring

alle pasientopplysninger mv. Dette er imidlertid bare det ideelle utgangspunkt. Lovgivningen åpner i stor grad for å gjøre unntak fra taushetsplikten. Ved dette har man erkjent at de sterke hensyn som begrunner taushetsplikten noen ganger må vike for andre hensyn, for eksempel sterke samfunnsmessige interesser, hensynet til pasienten selv, hensynet til andre mennesker, konkrete rimelighetsbetraktninger, andre særlige grunner osv.

Ut fra tilsynserfaring er det grunn til å understreke at taushetsplikt ikke bare er en plikt til å tie, men også en generell plikt til å verne opplysninger mot uvedkommendes innsyn. Dette betyr at helsepersonell, i tillegg til å tie, skal sørge for at følsomme opplysninger (pasientjournaler, notater, korrespondanse mv.) ikke på noen måte er tilgjengelig for uvedkommende. Helsetilsynet har derfor i enkeltsaker konkludert med at det ikke er akseptabelt at pasientjournaler som skal makuleres pakkes i plastsekker og kastes på søppeldynga, eller at gamle datamaskiner kastes uten at lagrede opplysninger i tilstrekkelig grad er fjernet. Det er heller ikke akseptabelt at et helsepersonell i forbindelse med flytting av en praksis ikke har kontroll med hvem som flytter pasientarkivet, hvor dette blir plassert og om alt er blitt flyttet. Det er vel derfor grunn til å påpeke at plikten til taushet mer presist kan beskrives som en plikt til taushet og diskresjon.

Basert på enkeltsaker behandlet i Helsetilsynet er det også grunn til å gjøre oppmerksom på at taushetsplikten ikke bare gjelder opplysninger av rent medisinsk art, men også annen informasjon om pasienten som helsepersonell får tilgang til i forbindelse med yrkesutøvelsen. Dette kan være informasjon om familie, sosiale relasjoner, arbeid mv. I en konkret sak har Helsetilsynet påpekt at det ikke er i samsvar med taushetsplikten å fortelle uvedkommende at pårørende til en navngitt pasient er vanskelige. Videre er det grunn til å påpeke at også informasjon om pasienter som mottas utenfor arbeidstid vil være taushetsbelagt, dersom den som mottar opplysningene mottar disse i egenskap av å være helsepersonell. I en konkret sak har Helsetilsynet derfor uttalt at informasjon om en pasient som en lege mottok i selskapeleg sammenheng var taushetsbelagt.

Videre er det grunn til å understreke at helsepersonell ikke skal utveksle informasjon om enkeltpasienter i større utstrek-

ning enn nødvendig for at det skal kunne gis forsvarlig helsehjelp. Informasjon som tilsynet har mottatt kan tyde på at enkelte helsearbeidere lever i den tro at de fritt kan utveksle pasientopplysninger seg i mellom, siden de alle har taushetsplikt. Da har man misforstått taushetspliktreglene. Det er heller ikke slik at personell som gjennom sitt arbeid har tilgang til pasientjournaler har fullmakt til å lese alle pasientjournaler. Det er derfor ikke akseptabelt at helsepersonell benytter sin posisjon til å lese journalen til venner og naboer.

Som helsepersonell er det viktig å være klar over at det er den personen opplysningene gjelder som i utgangspunktet har rådighet over opplysningene. Med mindre noe annet følger av lovgivningen betyr dette at det er pasienten som bestemmer hvem opplysninger kan videreformidles til, og hvilke opplysninger som eventuelt skal eller kan videreformidles. Nedenfor er det gjengitt saker hvor bl.a. dette har vært tema.

I en del situasjoner følger det av regelverket at helsepersonell, uavhengig av hva pasienten eventuelt skulle mene, kan eller skal utlevere taushetsbelagte opplysninger. Som nevnt ovenfor er dette aktuelt i situasjoner hvor man har ment at andre hensyn må telle sterkere enn hensynet til taushetsplikten. Som følge av dette kan helsepersonell ha plikt til å utlevere informasjon til Helsetilsynet i forbindelse med tilsyn, til barneverntjenesten ved mistanke om omsorgssvikt, til nødretter dersom dette er nødvendig for å avverge alvorlig skade på person eller eiendom mv. I andre situasjoner er det overlatt til helsepersonellens skjønn å vurdere om informasjon skal utleveres. Dette kan for eksempel være aktuelt når tungtveiende private eller offentlige interesser gjør det rettmessig å gi opplysninger videre.

I tillegg til ovennevnte finnes det en rekke andre bestemmelser som gjør unntak fra taushetsplikten. En forsvarlig etterlevelse av taushetsplikten forutsetter at helsepersonell har god kunnskap om disse bestemmelsene, som sier noe om taushetspliktens omfang og innhold.

Tungtveiende private eller offentlige interesser som grunnlag for å bryte taushetsplikten

Saken gjaldt en pasient som var innlagt på psykiatrisk avdeling på grunn av store psykiske problemer som følge av seksuelle overgrep begått av far. Pasienten var suicidal og selvselvbeskadigende. Mens pasienten var innlagt ble hun behandlet av både psykiater og psykolog. Til tross for protester fra pasienten, fortalte behandlerne pasientens mor om bakgrunnen for datterens psykiske problemer. Begrunnelsen som ble gitt for å fortelle dette til pasientens mor, var å komme videre i behandlingen og for å forhindre suicid.

Helsetilsynet fant at dette var et klart brudd på taushetsplikten. Etter Helsetilsynets vurdering forelå det ikke omstendigheter som ga behandlerne rett til å sette taushetsplikten til side. Det følger av den såkalte rettsstridsreservasjonen at hvis det foreligger tungtveiende private eller offentlige interesser kan taushetsbelagte opplysninger rettmessig gis videre. Dette vil typisk være i nødretts- eller nødvergesituasjoner hvor videreformidling av informasjon er egnet til å motvirke skade av et visst omfang.

Etter Helsetilsynets oppfatning er det ikke adgang til å bryte taushetsplikten for å komme videre i behandlingen. Det at behandlingen har gått i stå er ikke en slik tungtveiende privat interesse som gir rett til å viderebringe taushetsbelagt informasjon.

Helsetilsynet vurderte også om det er anledning til å sette taushetsplikten til side for avverge suicid. Etter Helsetilsynets mening er det adgang til å sette taushetsplikten til side for å avverge suicid. Dette må vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle. Å avverge suicid vil alltid være et tungtveiende argument, men i en behandlingssituasjon på en psykiatrisk avdeling må en først vurdere andre alternative behandlingstilbud. I denne saken fant Helsetilsynet at andre behandlingstilbud ikke var vurdert, og uansett var ikke taushetspliktsbrudd et egnet tiltak for å hindre suicid.

Pasientens psykiater hevdet også at pasienten ikke hadde reell samtykkekompetanse i forhold til å vurdere forholdene i familiesituasjonen. Helsetilsynet bemerket at også psykiatriske pasienter har krav på taushet. Det er svært uheldig om man

bruker en juridisk term med et bestemt innhold, dersom man egentlig mener at pasienten ikke vet sitt eget beste.

Behandlerne ble gitt en advarsel i medhold av helsepersonelloven § 56 for brudd på taushetsplikten.

I en annen sak fant Helsetilsynet at det forelå tungtveiende private interesser som gjorde det rettmessig å gi taushetsbelagte opplysninger videre. Saken gjaldt en psykolog som øyeblikkelig hjelp-ansvarlig ved en psykiatrisk poliklinikk mottok en telefonsamtale fra en tidligere pasient. Pasienten klaget over støy fra en hundegård på naboeiendommen. I løpet av telefonsamtalen skjønte psykologen at hundegården tilhørte en annen ansatt ved poliklinikken. Telefonsamtalen ble avsluttet med en uttalelse som gikk i retning av: "Er eneste løsning å skyte bikkjene for å statuere et eksempel, så får jeg vel gjøre det". Psykologen tok uttalelsen seriøst, og videreformidlet uttalelsen til kollegaen samme dag. Eieren av hundegården ringte så til politiet og anmeldte pasienten for trusler. På bakgrunn av henvendelsen ble det satt i verk en bevæpnet politiaksjon mot pasienten, som overga seg og ble fraktet til politistasjonen.

Helsetilsynet fant at det forelå tungtveiende private interesser som gjorde det rettmessig av psykologen å gi taushetsbelagte opplysninger videre til kollegaen. Helsetilsynet uttalte at det ikke er noen klare grenser for når helsepersonell rettmessig kan bryte taushetsplikten, men at helsepersonell må foreta en skjønnsmessig vurdering ut fra den konkrete situasjonen. I denne saken fant Helsetilsynet at det ikke er urimelig at helsepersonell med ansvar for øyeblikkelig hjelp ved en psykiatrisk poliklinikk tar affære når en innringer/pasient snakker om å bruke skytevåpen for å løse en nabokonflikt. Helsetilsynet fant således at psykologen ikke hadde brutt taushetsplikten, da det på aktuelle tidspunkt forelå tungtveiende interesser som gjorde det rettmessig å bryte taushetsplikten. Saken ble avsluttet uten administrativ reaksjon.

Taushetsplikt og samarbeid med andre etater

En pasient klagde på at fastlegen hadde sendt kopi av epikrise fra psykologbehandling til sosialkontoret. Pasienten hadde ikke samtykket i at denne skulle

sendes sosialkontoret, og mente at fastlegen hadde brutt taushetsplikten.

Helsetilsynet viste til at helsepersonell av eget tiltak skal gi opplysninger til sosialtjenesten om forhold som bør føre til tiltak fra sosialtjenestens side. Forutsetningen er at det innhentes samtykke fra pasienten på forhånd. Loven stiller ikke noe formkrav til pasientens samtykke. Således kan samtykke gis både skriftlig eller muntlig.

Helsetilsynet uttalte at i situasjoner der det er behov for mye samarbeid og hyppig utveksling av informasjon om en pasient mellom ulike helseinstitusjoner, helsepersonell eller andre instanser, kan kravet om uttrykkelig samtykke i forkant av hver utveksling av informasjon gjøre effektiv hjelp vanskelig. Det har derfor oppstått en praksis der såkalt implisitt samtykke godtas. Med implisitt samtykke menes at pasienten antas å godta utlevering av vedkommendes taushetsbelagte helseinformasjon.

I forkant av oversendelsen hadde det vært mye kontakt mellom fastlegen og trygde- og sosialkontoret. Pasienten var derfor klar over at sykemeldinger og andre legeerklæringer om hans helsetilstand ble oversendt disse instanser uten at legen innhentet hans uttrykkelige samtykke før hver forsendelse. Helsetilsynet fant imidlertid at psykologens epikrise sto i en særstilling i forhold til de tidligere opplysningene om pasientens helsetilstand, da en slik epikrise vanligvis inneholder svært personlige opplysninger. Slike opplysninger er derfor av en slik karakter at det kreves uttrykkelig samtykke fra pasienten før utlevering kan skje. Implisitt samtykke var altså ikke tilstrekkelig.

Helsetilsynet uttalte videre at i tilfeller der uttrykkelig samtykke gis muntlig, for eksempel under en legekonsultasjon, bør dette journalføres for å unngå tvil i ettertid om hva som er blitt avtalt. I denne saken sto det påstand mot påstand om hvorvidt pasienten hadde gitt samtykke eller ikke. Da et eventuelt samtykke ikke var journalført, la Helsetilsynet til grunn at slikt samtykke ikke var blitt gitt. Helsetilsynet fant at legen ved å sende epikrisen til sosialkontoret hadde brutt taushetsplikten. Etter en samlet vurdering ble det imidlertid ikke gitt en advarsel til legen.

Utveksling av opplysninger mellom samarbeidende helsepersonell

Som nevnt ovenfor skal helsepersonell ikke utveksle informasjon om enkeltpasienter i større utstrekning enn nødvendig for at det skal kunne gis forsvarlig helsehjelp. Helsepersonell som samarbeider om oppfølgingen av en pasient må derfor ha et bevisst forhold til at sensitive opplysninger ikke blir spredd unødvendig. Nedenfor siteres teksten fra et henvisningskriv, som viser at en kommunal legevakt ikke har hatt fokus på taushetsplikten ved henvisning til røntgen:

Mishandling samlivspartner fysisk. Konsultasjon kl.xx. Lege NN.

Slått av mannen. Skjedde for to timer siden. Holdt armene foran seg. Slag traff ved h. håndledd. Har et femkronestort hematom medialt på h. håndledd og to fingertuppstore henholdsvis 10 og 20 cm proximalt for dette. Ømhet over hematomet og tenar. Noe stukning av 1. finger. Ingen hevelse på underarm, men et lite hudavskrap og flere mindre hematomer 5-10 cm proximalt for håndleddet.

Rtg. Hø håndrot

Etter Helsetilsynets mening er en slik henvisning et brudd på taushetsplikten, da det ikke er nødvendig for røntgenpersonalet å kjenne til bakgrunnen for å gjøre en korrekt vurdering av skaden.

Trolig er henvisningskrivet en kopi av legevaktlegens journalnotat, hvor aktuelle problemstillinger er føyd til avslutningsvis. Ut fra vår kjennskap til helsetjenesten er det ikke uvanlig at henvisninger skrives på denne måten. Formålet med en slik arbeidsmåte er selvsagt å effektivisere arbeidet med henvisninger. Ønsket om effektivitet må imidlertid ikke komme i strid med personvernet.

Oppbevaring av taushetsbelagte opplysninger

Taushetsplikten er ikke bare en passiv plikt til å tie, men også en aktiv plikt til å hindre at uvedkommende får tilgang til taushetsbelagt informasjon. I dette ligger at pasientinformasjon må håndteres og oppbevares på en forsvarlig måte.

Helsetilsynet fant at det var brudd på taushetsplikten da en lege som flyttet legepraksis etterlot pasientopplysninger usikret i de gamle lokalene.

I en annen sak fant Helsetilsynet at en lege hadde brutt taushetsplikten ved å la pasientjournaler ligge åpent på gulvet i et ulåst kontorområde. Helsetilsynet tilbakeviste legens påstand om at avdelingsledelsen måtte holdes ansvarlig for dette, da legen ikke hadde eget kontor. Det enkelte helsepersonell har et selvstendig ansvar når det gjelder overholdelse av taushetsplikten.

TILSYNSINFO utgis av Statens helsetilsyn, Postboks 8128 Dep, 0032 Oslo, tlf. **21 52 99 00**, faks **21 52 99 99**, e-post: postmottak@helsetilsynet.no • Publikasjonen redigeres av fagsjef Gorm Are Grammeltvedt.

TILSYNSINFO publiseres kun elektronisk på www.helsetilsynet.no, se menyen Publikasjoner, uttalelser, brev\Tilsynsinfo. Abonnér på **TILSYNSINFO** samme sted: Velg «Abonner på Tilsynsinfo» i høyre spalte, registrer som ny bruker, eller logg inn og velg Tilsynsinfo. Man vil da få tilsendt e-post med opplysning om nye utgaver av **TILSYNSINFO**.